

Elmélet és gyakorlat kapcsolata

Műegyetemi építészeti tervezési munkák az 1950-es évekből

KARÁCSONY Rita^{1*} – VUKOSZÁVLYEV Zorán²

¹ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki Kar, Építészettörténeti és Műemléki Tanszék, 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. K II. 82. E-mail: karacsonyr@gmail.com

² Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Építészmérnöki Kar, Építészettörténeti és Műemléki Tanszék, 1111 Budapest, Műegyetem rkp. 3. K II. 82. E-mail: vukoszavlyev.zoran@epk.bme.hu

EREDETI KÖZLEMÉNY

Beérkezett: 2021. szeptember 8. • Elfogadva: 2022. március 5.

Online First megjelenése: 2022. június 2.

© 2022 A Szerzők

ÖSSZEFOGLALÓ

Elmélet és gyakorlat kapcsolatát ezúttal az építészetoktatás történetén keresztül vizsgáljuk, azon belül is az 1950-es évek lehetőségeit oktatói, majd hallgatói szemszögből végignézve. Ez az időszak két okból lehet külön kutatás tárgya. Egyrészt mert az 1940-es, 1950-es évek fordulóján a magánirodákat a nagy állami tervezőintézetek váltották fel, és így a professzorok sem folytathatták a továbbiakban önálló tervezői tevékenységet az oktatás mellett, pedig nem sokkal korábban a kettő még fizikailag is szorosan összefonódott, hiszen az egyetemen belül működtethették irodáikat. A másik, ami miatt az 1950-es évek eleje érdeklődésre tarthat számot, az a szocialista realista stílusdiktátum megjelenése, amelyhez az oktatásban is alkalmazkodni kellett. A tervezést oktatók gyakorlati tapasztalatszerzésének fontosságát minden irányból elismerték, így hamarosan megoldást találtak a problémára: az építészeti tanszékek tervezői munkaközösségként kaptak meghívást nagyszabású tervpályázatokra, vagy közvetlen megbízással keresték meg őket. A tanulmány a *Magyar Építőművészet* folyóiratban ekkoriban publikált tanszéki munkákat veszi sorra és mutatja be rajtuk keresztül az aktuális építészeti tendenciákat, melyek a Műegyetemen is egyértelműen éreztették hatásukat. A továbbiakban a hallgatók lehetőségeivel foglalkozunk, hiszen az építészetoktatásban az elméleti tudás elsajátításán túl a gyakorlati ismeretek minél szélesebb körű bővítése is nagy jelentőséggel bír – a múltban és napjainkban egyaránt. A hallgatók is bekapcsolódhattak bizonyos tanszéki feladatokba, de tervpályázatokon is indulhattak, külön engedéllyel dolgozhattak, illetve mindegyikük számára kötelező volt 1951-től a nyári termelési gyakorlaton való részvétel. Egy-egy visszaemlékezés segítségével kitérünk arra is, hogy mennyire voltak elégedettek az oktatók és a hallgatók egyetemen kívüli feladataikkal – így személyes nézőpontokkal is kiegészülnek a levéltári és szakirodalmi források.

KULCSSZAVAK

építészetoktatás, szakmai gyakorlatszerzés, oktatói-hallgatói munkák, Műegyetem

* Levelező szerző

„...akkor magától értetődő volt, hogy csak az taníthat aki csinálja! [...] Úgyhogy a professzor, automatikusan, ettől a mai gyakorlattól javarészt eltérően, de akkor minden esetre, hát abszolút jegyzett tervező gyakorlatot folytatott az életben! [...] Mint egyetemi tanár!” (Farkasdy Zoltán, 1980-as évek)

Farkasdy Zoltán építész megállapítása¹ az 1947 körüli időszakra vonatkozik, amikor a Műegyetem elvégzését követően tanársegédként bekerült az Arvé Károly által vezetett Épületszerkezettani Tanszékre, és ahol az oktatáson kívül az egyik kolléga, Széll László rögtön bevonta saját, egyetemen kívüli feladataiba is. Mindez annak a II. világháború előtti gyakorlatnak volt a természetes folytatása, amely szerint a professzorok még bent működtethették irodáikat az egyetemen, rálátást biztosítva az éppen zajló munkákra a tanszéki kollégák és a hallgatóság számára egyaránt. Olykor részfeladatokat adtak a tanszéki munkatársaknak vagy a felsőbb éves hallgatóknak, és előfordult, hogy a frissen végzett, tehetséges fiataloknak kínáltak tervezőirodai állást.

Így dolgozott 1910-ben Kotsis Iván – a lakóépülettervezés későbbi professzora – harmadéves hallgatóként tanára, Hüttl Dezső irodájában² néhány hónapig, aki mellé aztán diplomás építészésként is visszatért az Újkori Építészeti Tanszékre.³ A tanításon kívül segített a Hüttl-iroda tervezési munkáiban, többek között a Komáromi Kultúrpalota tervezésében és művezetésében⁴, tervpályázatokon indult, később aztán számos önálló megbízást is kapott – az 1920-as évektől tervező építész és tervezést oktató műegyetemi tanár volt egy személyben.

1949 szeptemberére azonban, mikor Kotsis Iván professzort nyugdíjazták, már sokat változott a világ, és ezzel összefüggésben az építészképzésben részt vevő hallgatók és oktatók lehetőségei is átalakultak.

Jelen tanulmány arra keresi a választ, hogy a magán-építészirodák államosítását és a nagy tervezőintézetek létrehozását követően az építészetet oktató tanárok hogyan tudtak mégis bekapcsolódni a szakmai életbe? Hogyan sikerült szert tenniük az elméletet kiegészítő gyakorlati ismeretekre, melyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy valóban élő tudást adjanak át a tervezést, kivitelezést tanuló hallgatóságnak. A továbbiakban azok a pályamunkák, feladatok kerülnek bemutatásra, melyeket az 1950-es években készítettek az egyes építészkari (tervezési) tanszékek, és melyeket mint az adott tanszék munkaközösségének terveit közölték a korszak egyetlen hazai, kimondottan építészeti folyóiratában, az 1952-től újrainduló *Magyar Építőművészetben*. Miután a tanszékeken sajnos nem maradtak fenn ezek a tervek és pályamunkák, így a feladatok rekonstruálásához leginkább a hazai szakajtót tudjuk segítségül hívni, ezenkívül néhány írásos adattal tudnak szolgálni még a korabeli építészkari, illetve dékáni hivatali iratok és jegyzőkönyvek is. Az írásban kitérünk továbbá a hallgatók szakmai tapasztalatszerzési lehetőségeire is, a kötelező nyári gyakorlattól kezdve a tervpályázatokon át a tervezőintézeti munkavállalásig.

Az elmélet és gyakorlat minél szorosabb összefonódása ma is fontos kérdése az építészképzésnek, mind a hallgatók, mind pedig az oktatók szempontjából. Az 1950-es évek története emiatt – a nagy eltérések ellenére – mai szemmel nézve is érdeklődésre tarthat számot, sőt tanulsággal is szolgálhat.

¹ Farkasdy Zoltánnal készített interjú, Szabóné Dér Ilona, 1983–1987, Oral History Archívum, 52.

² Karácsony 2020.

³ Prakfalvi 2010. 20, 29.

⁴ 1912 körül. Alapi 1914. 2.

A TANSZÉKI TERVEZÉSI MUNKAVÁLLALÁS KÖRÜLMÉNYEI

Az 1950-es évek legelejére tehát az oktatóknak is megszűntek a magánirodai munkái, az viszont nyilvánvaló volt, hogy a tervezői gyakorlatszerzést valamilyen módon továbbra is biztosítani kell számukra. A megoldást – szakzsargonnal élve – a K.K., vagyis költségvetésen kívüli munkák jelentették, melyek segítségével ki lehetett egészíteni a tanári fizetést, és amelyek alkalmat adtak a tanszékek együttműködésére is.

A BME OMIKK Levéltárban található Építészkar Dekáni Hivatali iratokból, valamint a korabeli kari tanácsülési jegyzőkönyvekből megtudhatjuk, hogy a tanszékeken dolgozó oktatók számos esetben vállaltak egyenleg vagy tanszéki közösségként tervezési, illetve szakértői feladatokat, valamint tervpályázatokon is indultak. 1950-től kezdve több alkalommal is előfordul a jegyzőkönyvekben az utalás az oktatáson kívül végzett külsős feladatokra, melyekre a gyakorlati étellel, vagyis az iparral tartott naprakész kapcsolat zálogaként tekintettek. Ezek a munkák azonban egy 1950. novemberi miniszteri rendelet értelmében csak külön rektorhelyettesi engedéllyel voltak elvégezhetőek, és csak abban az esetben, ha nem mentek az oktatási tevékenység rovására, ha beleillettek a tanszék profiljába, illetve ha más szervezet a feladatot nem tudta megoldani.⁵

Egy évvel később már jóval nagyobb vágyak fogalmazódtak meg a dékán, dr. Kardos György indítványozására: felmerült a gondolat, hogy önálló műegyetemi tervezőirodát kellene felállítani. A tanszékvezetők egy része lelkesedéssel fogadta a javaslatot, de volt olyan is, mint Perényi Imre, aki a szovjet példa tanulságaiból kiindulva a műegyetemen belüli tervezés veszélyeire hívta fel a figyelmet: az állandó tervezési feladatok ugyanis túlságosan leterhelik az oktatókat, akárcsak a különféle munkarészekbe bevont hallgatókat, és ez végeredményben a tanulás-oktatás minőségének romlásához vezet.⁶ A Szovjetunióból érkezett Naumov professzor is osztotta Perényi álláspontját, sőt, hangsúlyozta, hogy a tervezés helyett inkább a tudományos munkában kellene csak részt venniük az oktatóknak.⁷

Végezetül a grandiózus tervből semmi sem valósult meg, a tanszéki oktatók így továbbra is külső, állami tervezőintézetektől kaptak kisebb-nagyobb megbízásokat, vagy ritkább esetben félállást vállaltak. Ezt a tendenciát igyekezett felszámolni vagy legalábbis visszaszorítani a *Közoktatási Közlöny*ben 1952. november 2-án megjelent rendelet, mely az oktatók bérrendezéséről és munkaidejük maximálásáról szólt. A cél egyértelműen az volt, hogy a tanszemélyzet az egyéb feladatok helyett szinte kizárólagosan az egyetemre koncentrálja munkaerejét.⁸

Ezzel párhuzamosan azonban továbbra is elvárás volt az iparral való minél szorosabb kapcsolat fenntartása, így a K.K. munkák a következő évekre, évtizedekre fennmaradtak. Az elmélet-gyakorlat összehangolását ugyanakkor a másik irányból is megpróbálták elősegíteni: tervezőintézetekből, minisztériumból hívtak meg kollégákat, hogy vegyenek részt a hallgatói tervek korrigálásában, tervek elbírálásában, illetve adjanak konkrét tervezési programokat, melyekkel a hallgatók féléves vagy diplomatervezési feladataik során foglalkozhatnak.

⁵ BME OMIKK Levéltár, 1950 8/b, 534.

⁶ BME OMIKK Levéltár, 1951 8/b, 267.

⁷ BME OMIKK Levéltár, Építészkar tanácsülési jegyzőkönyvek, 1951. december 6.

⁸ BME OMIKK Levéltár, Építészkar tanácsülési jegyzőkönyvek, 1952. november 5.

TANSZÉKI TERVEZÉSI MUNKÁK A SZOCREÁL STÍLUSDIKTÁTUM IDŐSZAKÁBAN

Az oktatók tervezői, szakértői munkavállalásának szükségességével tehát több oldalról is egyetértettek, és fokozottan igaz volt ez az 1951-es nagy építészeti vita után Magyarországon is érvénybe lépő szocialista realista stílusdiktátum idején. Az 1951 októberében megrendezett Magyar Építőművészek Első Országos Kongresszusán többek között szólalt fel Szijártó Lajos az Építésügyi Minisztérium részéről, Lőke Endre a Közoktatásügyi Minisztériumból, Rimanóczy Gyula tervező építészként, Rados Jenő pedig oktatóként állt ki a gondolatért.⁹ Lőke közvetve arra is rámutatott, hogy ez különösen lényeges kérdés most, mikor a szocialista realista építészteret megteremtése lett az építészek feladata Magyarországon is, méghozzá úgy, hogy kijárt út nincs előttük. Ennek ellenére a „*tervezési professzoraink számára még fokozottabban tudatosítani kell, hogy megtaníthassák a hallgatókat, milyen eszközzel, milyen módon kell kifejezni a szociális építési követelményeket, azt a pátoszt, azt a jövőbenézést, amit a nép követel az építészettől.*”¹⁰ Erről leginkább úgy szerezhetnek tudomást, ha maguk is terveznek, részt vesznek a magyar klasszicizmus hagyományából kiinduló szocreál építészteret megvalósításában – és ezzel együtt a szocialista realista építőművész képzésben is irányt tudnak mutatni.

Ilyen céllal kaphattak meghívást az Építészmérnöki Kar egyes tanszékei a szocreál stílusdiktátum időszakának jelentős tervpályázataira: a csepeli kultúrpalota (1951), a budapesti metró Baross és Sztálin (Erzsébet) téri állomása (1953), illetve az Építőipari Műszaki Egyetem új kampusza (1953) tervversenyére. Bár mind a négy középület, az első kettőn a Lakóépülettervezési Tanszék munkaközössége indult Reischl Antal vezetésével, az utóbbiakra viszont már a két Középülettervezési Tanszék nyújtott be pályamunkákat, Weichinger Károly, illetve Kiss Tibor professzorok irányítása alatt.

Láthatjuk tehát, hogy az építészkar tanszékek 1950-ben történő profilozása, vagyis az állami tervezőintézetek kialakulóban lévő rendszeréhez történő igazítása mégsem jelentette azt, hogy az újrászervezett Lakóépülettervezési és a két Középülettervezési, valamint az újonnan felállított Ipari Épületek Tanszéke csak a saját szakterületéhez tartozó tervezési feladattal foglalkozhatott. Amíg a Lakóépülettervezési Tanszék sikereket ért el középületekre kiírt pályázatokon is, addig az I. sz. Középülettervezési Tanszék legjelentősebb megbízása a korszakban egy lakóépület-együttes megtervezéséről szólt.

A csepeli kultúrpalota pályaterve, Lakóépülettervezési Tanszék, 1951

Tervezők: Reischl Antal, Biczó Katalin, Cleve Ervin, Fecskés Tibor, Halász Imre, Vági Oszkár.

Összesen 63 benyújtott pályázat

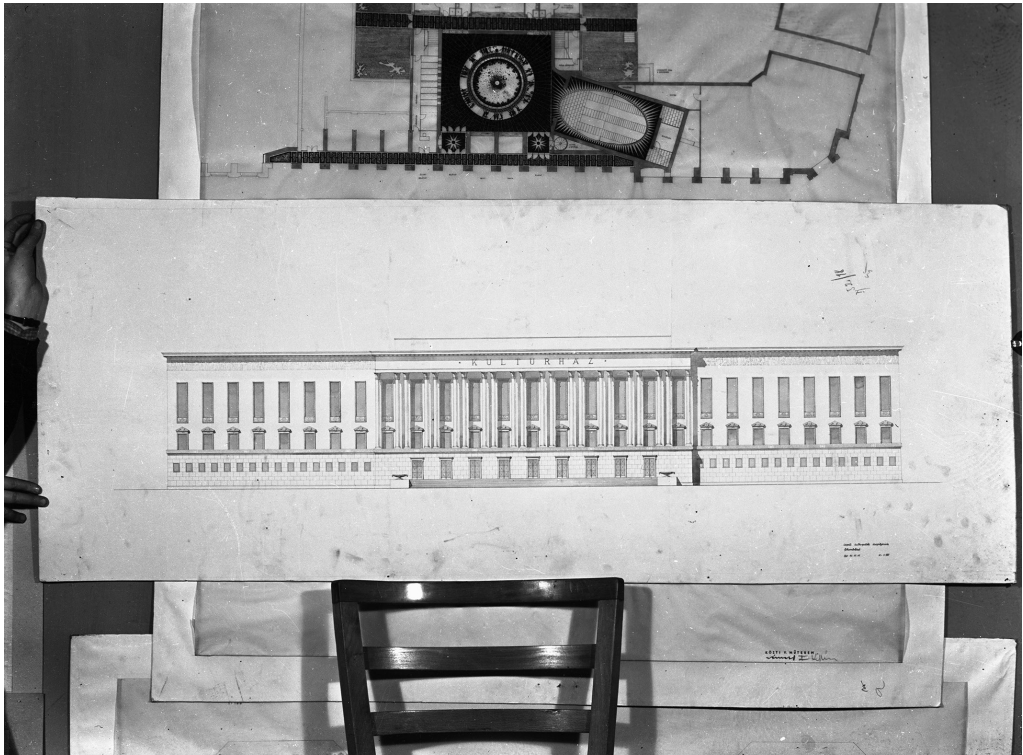
A pályázatra a magyar építőművészek kongresszusával nagyjából egy időben került sor, a kiírásban azonban határozottan megfogalmazták, hogy „*jelen tervpályázat már szocialista-realista stílustörekvéseink útján kell járjon, sőt irányt kell mutatnia építészetünk jövő fejlődésére.*”¹¹ Nehéz-

⁹ Major 1952.

¹⁰ Major 1952. 120.

¹¹ Gádoros 1952. 18.

1. ábra. A csepeli kultúrpalota pályaterve, Lakóépítészeti Tanszék, 1951.
(Fortepan, 79627, UVATERV)

séget jelentett, hogy a 63 beadott pályamű készítője a szovjet példákön kívül konkrét mintához nem igazán tudott fordulni, az 1951. októberi kongresszus határozatait még nem ismerhették, így csak az áprilisi „nagy építészeti vita” során megfogalmazottakból lehetett kiindulni.¹² Ennek köszönhetően igen változatos tervek születtek, a pályázók a legkülönbözőbb – néhány esetben meghökkenítő – módokon próbáltak a szocreál építészet megteremtésére törekedni.

A díjazott és megvételt kapott tervek egy csoportja a klasszicizmus építészetét értelmezte újra (Reischl-tanszék, Farkasdy Zoltán, Kiss László, Hornicsek László – Németh István – Vas Antal). Voltak, akik valamilyen mértékben az északi klasszicizáló építészetet csempészték bele koncepciójukba (Jánossy György – Kékessy László, Mikolás Tibor – Molnár Péter), volt, aki a magyar klasszicista megyeházák architektúráját használta fel (Bonta János – Dániel Péter), de a pergamoni oltár adaptációját is megtaláljuk a pályamunkák között (ifj. Szabó István – Mondok László).¹³ A Lakóépítészeti Tanszék tervét a pályázatot bemutató és értékelő Gádoros Lajos az első kategóriába sorolta – mindenképp a szigorú rendszert mutató homlokzatok és alaprajz, valamint a középtengelybe, a főhomlokzati portikusz mögé helyezett nagyterem és színházterem együttese miatt (1. ábra).

¹² Vita építészetünk helyzetéről, 1951.

¹³ Gádoros 1952. 14–19.

Bár Gádoros több pályaműben megtalálta az építészeti értéket, érezhető, hogy az első csoportba tartozókat gondolta leginkább összegeyztethetőnek a szocialista kultúrpolitikával. Reischl Antalék tehát sikeresen vettek részt a tervversenyen, a következő nagyszabású, meghívásos pályázaton viszont – ahogy látni fogjuk – mégsem a jól bevált, „újklasszicista” stílust alkalmazták.

A földalatti vasút Baross téri állomásának tervpályázata, Lakóépülettervezési Tanszék, 1953

Tervezők: Reischl Antal, Biczó Katalin, Cleve Ervin, Fecskés Tibor, Halász Imre.

További résztvevők: Fekete Ede, Ivánka András és munkatársai, Hegedüs Béla és munkatársai, Szendrői Jenő és Lauber László, Weiner Tibor és munkatársai

A metró Baross téri felszíni és mélycsarnokára kiírt pályázat (2. ábra) a csepelihez képest azért lehetett valamivel egyszerűbb feladat, mert a metrópályázatok közül ez már a harmadik volt, és mert az előképet, a moszkvai metróra a hazai építészek is jól ismerték.¹⁴

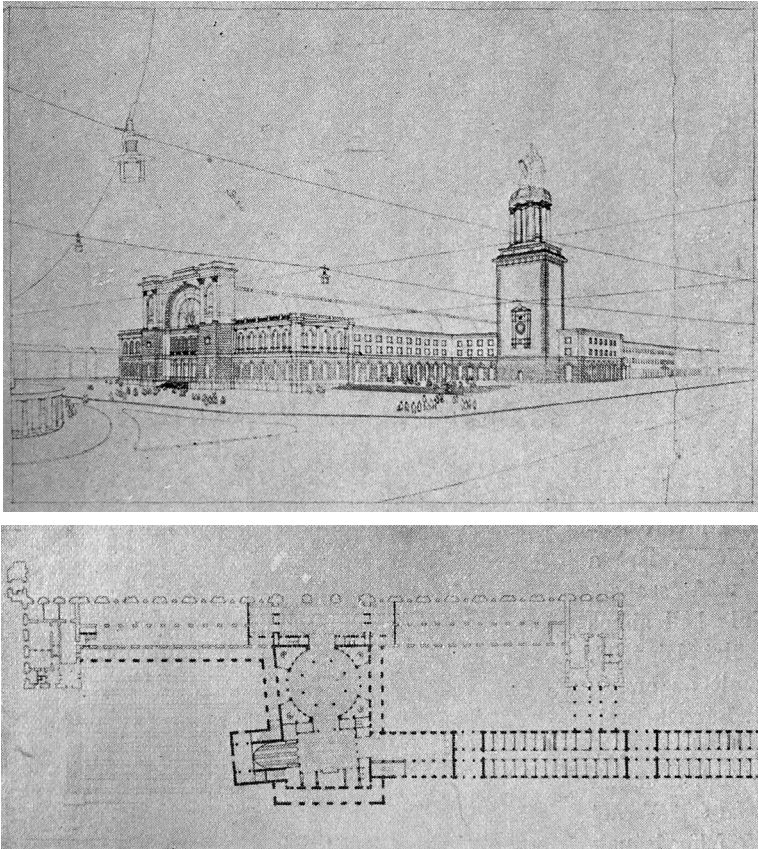
A felszíni csarnoknak a kiírás szerint közvetlenül kellett csatlakoznia a Keleti pályaudvar historizáló épületéhez, amire a hat meghívott pályázó két különböző megoldást adott: harmonikusan illeszkedő, alárendelt szerepben lévő új épületet terveztek, vagy épp ellenkezőleg, hangsúlyos építészeti elemmel jelölték meg a földalatti vasút épületegyüttesét, megszüntetve a pályaudvar

2. ábra. A Földalatti Vasút Vállalat irodája, 1953. (Fortepan, 12794, UVATERV)

¹⁴ Gádoros 1953.

3. ábra. A földalatti vasút Baross téri állomásának pályaterve, Lakóépülettervezési Tanszék, 1953. (Károlyi 1953. 99)

egyeduralkodó szerepét a Baross téren. Reischlék terve az utóbbi elképzelés szerint egy hatalmas négyzetes, a tetején körperipteroszos posztamenssel és szoborcsoporttal kiegészített toronnyal emelte ki a metróhoz vezető lejáratot (3. ábra). A zsűri inkább az előbbi, az alkalmazkodó tervezői hozzáállással értett egyet, ugyanakkor elismerték a Reischl-terv alaprajzi rendszerében rejlő nagyvonalúságot.¹⁵ A terveket, a többi metrópályázat pályamunkáival együtt a műegyetemi hallgatók és oktatók is megtekinthették, hiszen 1953 júniusában a Műegyetem dísztermében kerültek kiállításra, ahol ezzel összefüggésben vitanapot tartottak.¹⁶

A második metrópályázatra, a Sztálin (Erzsébet) térre egyébként az I. sz. Középülettervezési Tanszék is meghívást kapott, Kiss Tiborék a négy résztvevő közül az utolsó helyen végeztek, tervüket nem publikálta a *Magyar Építőművészet*. A bírálat szövegéből kiderül, hogy a legnagyobb probléma a tervvel kapcsolatban az lehetett, hogy „*azt a gondolatmenetét, hogy lefelé az építészeti formaképzés mindig könnyebbé váljon, hogy az esetleges félelemérzetet csökkentse, a bíráló bizott-*

¹⁵ Károlyi 1953.

¹⁶ Magyar Építőművészek Szövetsége hírei, 1953.

ság nem tudta elfogadni.”¹⁷ Feltételezhető, hogy például a Reischl-tanszék ünnepélyes, kupolás-oszlopos, képzőművészeti alkotásokkal díszített felszíni csarnokához képest – a metráló-másnak eszmei tartalmában a munkás-paraszt szövetséget kellett kifejeznie – modernebb szellemben készült az ő csarnoktervük, ami nem felelt meg a szocreálnak.

Ugyancsak meglehetősen modern építészeti felfogást mutat a Kiss-tanszéknek az a pályaműve, amelyet az Építőipari Műszaki Egyetem új kampuszára kiírt versenyre ugyanebben az évben nyújtottak be.

Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata, I. és II. sz. Középülettervezési Tanszékek, 1953

Tervezők: Weichinger Károly, dr. Rados Jenő, Rimner János, Bonta János, Komondy Zoltán, Krizka György, Jurcsik Károly, Polónyi Károly, Kapsza Miklós (II. sz. Középülettervezési Tanszék); dr. Kiss Tibor, dr. Bardon Alfréd, Csorba Emánuel, Gábor László, V. Holló Éva, Kézdy Árpád, Major Máté, dr. Pelikán József, Pogány István, Vincze Kálmán, Wettstein János.
További pályázók: Váti, Közti, Iparterv, Középterv egy-egy kollektívája

A tervezők névsorából látható, hogy bár Weichinger Károly és Kiss Tibor a saját tanszékeikkel kaptak meghívást a pályázatra, a munkába társtanszéki kollégákat is bevontak, mint Pelikán Józsefet vagy Major Mátét. A tervpályázatok is lehetőséget adtak tehát az építészkaron belüli együttműködésre, nemcsak a kivitelezéssel is járó megbízások.

A pályázatra a mérnökkarból és építészkarból álló, 1952-ben létrehozott Építőipari Műszaki Egyetem miatt volt szükség, ugyanis az újjáalakuló műegyetemet a kezdeti koncepciók szerint önálló épületekben, a Lágymányosi kampusz folytatásában szerették volna elhelyezni. Külön Építőművész Kar felállítását is kilátásba helyezték, mely a hazai szocialista realista építészeti tervező építészeit képezte volna ki.¹⁸

A szocreál építőművész-képzésnek ugyancsak otthont adó hatalmas együttes így nem is léte-sülhetett volna más, mint szocreál stílusban. Más kérdés, hogy a pályázók még 1953-ban is nagyon különböző válaszokat adtak a kötelezően előírt stílusra. A programot leginkább maguké-
 nek érző egyetemi tanszékek is merőben más tervet készítettek, mind a beépítés módja, mind a külső architektonikus kialakítás szempontjából.

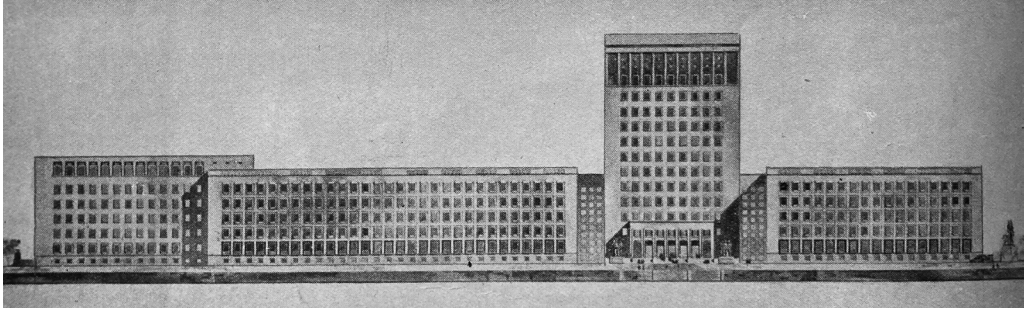
Kiss Tiborék tulajdonképpen egy modern városnegyedet hoztak létre pályamunkájukban, viszonylag sűrű, de kellő méretű zöldterülettel rendelkező beépítésben, mely leginkább sávházakból áll, illetve a központi épület Duna-partra néző, eltérő magasságú, lapostetős tömbökből építkező együtteséből. A szocreálra csak néhány motívum utal: így mindenekelőtt a főbejárat portikusza. A belső kialakításáról sajnos nincsenek információink, ezekről nem közöltek tervlapokat a *Magyar Építőművészetben* (4. ábra).

Weichinger Károlyék elsődíjas pályatervét ellenben részletesen bemutatták, a főépület és a sportépület aulájának látványtervével együtt. Mindkettő oszlopokkal határolt, galériás, felülvilágító belső tér, melyek klasszikus építészeti kialakítását, akár csak a homlokzatok oszlopokkal és félköríves árkádokkal tagolt rendszerét kiemelkedő megoldásúnak ítélte a zsűri. A beépítés maga

¹⁷ Janáky 1953.

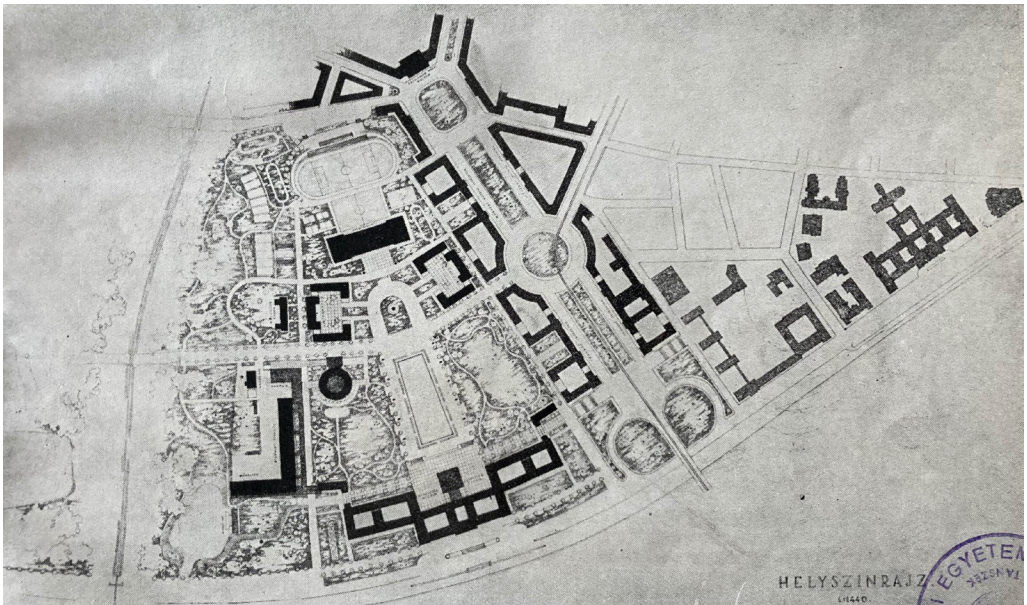
¹⁸ Istvánfi 2015. 19.

4. ábra. Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata, A Kiss-tanszék pályaterve, 1953.
(Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata 1954. 34)

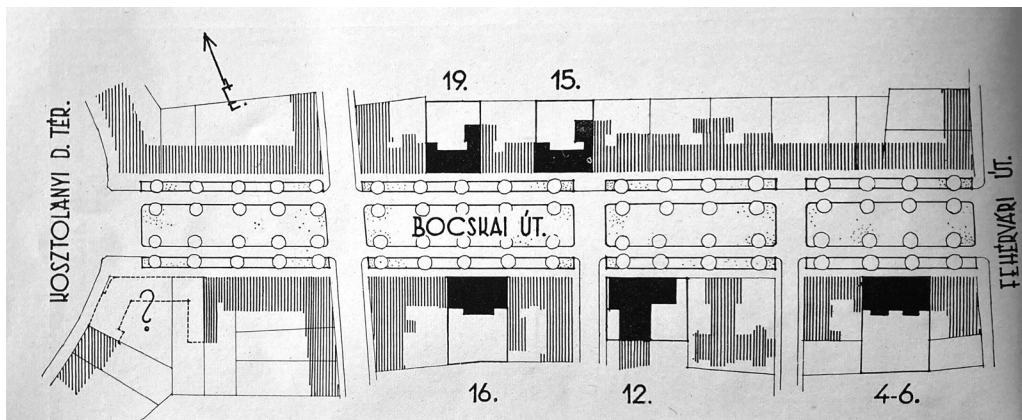
is a történeti építészethez fordul vissza: egy nagy belső park körül csoportosulnak szimmetrikus elrendezésben, különálló pavilonokként a kollégiumi és sportépületek, valamint a középpontba helyezett főépület. A tervezők így egyszerre tudtak megfelelni a stílusdiktátum elvárásainak, és méltóképp továbbépíteni a Czigler–Hauszmann–Pecz építészek nevéhez köthető történeti kampusz építészeti örökségét (5. ábra). A terv egyetlen hibájaként azt emelte ki a zsűri, hogy túlságosan nagyok az egyes egyetemi épületek közötti távolságok. Weichinger Károly professzor egy évvel később többek között ezért a munkáért részesült Kossuth-díjban.¹⁹

5. ábra. Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata, A Weichinger-tanszék pályaterve, 1953.
(Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata 1954. 17)

¹⁹ 1954. évi Kossuth-díjasaink, 1954.

6. ábra. A Bocskai úti foghíjak beépítése, helyszínrajz, I. sz. Középülettervezési Tanszék, 1954–1956. (Kiss 1957. 68)

Mindezek ellenére az Építőipari Műszaki Egyetem új kampusza nem valósult meg, ahogy az építőművész kar sem, hiszen a szocreál a tervpályázatot követő egy-két év múlva lekerült a napirendről a hazai építészetben is.

Még a szocreál időszakhoz köthetjük a Kiss Tibor tanszéke által tervezett és meg is valósított foghíjbeépítéseket a XI. kerületben, a Bocskai úton, bár ez az együttes már egyértelműen kiutat mutat a stílusdiktátumból, egyfajta átmenetet képez az archaizáló építészeti felfogás és az „újra modern” között.

A Bocskai úti foghíjak beépítése, I. sz. Középülettervezési Tanszék, 1954–1956

Tervezők: dr. Kiss Tibor, Wettstein János (Bocskai út 4–6.), Vincze Kálmán (Bocskai út 12.), Kincsi István (Bocskai út 15.), Hir Barna (Bocskai út 16.), Abaváry Mihály (Bocskai út 19.)

A tanszék a Lakóépülettervező Vállalat alvállalkozójaként kapott megbízást 1954-ben a hat üresen álló foghíj beépítésének megtervezésére a Bocskai úton, melyekből végül öt került kivételre (6. ábra). Minden lakóépületnek volt egy felelős tervezője a tanszéken belül, egy adjunktus vagy egy tanárségéd személyében, aki az építés alatt álló házat meg is tudta mutatni a tankörébe tartozó hallgatóságnak. Erre az épületek és a Műegyetem közelsége miatt minden további nélkül sort lehetett keríteni az oktatás keretein belül. A tanszék a kivitelezési tervek elkészítésébe bevonta a társtanszékeket és a mérnöki kar tanszékeit, ami az oktatók közötti szorosabb, szakmai-baráti kapcsolatok létrejöttét is elősegítette.

A tervezés 1954-ben kezdődött, amikor a szocreál még nem lehetett kikerülni, ennek ellenére Kiss Tiboréknak sikerült engedményeket elérni a már kialakult utcaképhez való illeszkedés ürügyén. Ahogy a professzor írta: „A homlokzati kérdést a város akkori főépítészével hosszan és minden szempontot mérlegelve kellett tisztázni. Eredeti kívánság a classicizáló, sematikus szocreál formaképzés volt. Ezt azonban sikerült – meggyőzve az illetékeseket – eltéríteni a meglévő célszerű kialakítású épületekkel egybecsendülő, de korszerűbb kialakítás felé. Ezt az átmenetinek nevezhető megoldást az építőiparnak akkori szabványosított, tehát előnyösebb anyagi feltételek mellett besze-

7. ábra. A Bocskai út páratlan oldala, köztük a 15. és 19. számú épületek.
(Székely Márton felvétele, 2022)

rezhető és egyáltalán kapható szerkezetei is determinálták. Be akartuk bizonyítani, hogy az előregyártott elemeket nemcsak típustervekre, hanem egyedi tervezésben is fel lehet használni.”²⁰

A fedett-nyitott erkélyekkel, műkö keretekkel tagolt, magastetős épületek valóban átveszik a szomszédos homlokzatok rendszerét, reagálnak a helyi éghajlati adottságokra, funkcionálisak és korszerűek, de csak olyan mértékben modernnek, ami még a szocreál keretein belül elfogadható volt. A délnyugatra néző, 15-ös és 19-es szám alatti házak erkélyei erős plaszticitást adnak a lenyugvó napban csillogó homlokzatoknak, így a természetes fény- és színjátékok miatt itt egyszerű szürke vakolatot választottak a tervezők (7. ábra). A zártosorú beépítésben álló két épület függőfolyosós rendszerű: az udvarra néző folyosókról szintenként négy lakás érhető el, három kétszobás és egy egyszobás. A hátranyúló szárny pedig a lépcsőházból megközelíthető műteremlakásoknak adott helyet.

²⁰ Kiss 1957. 69.

8. ábra. A Bocskai út 4–6. szám alatti épület udvari homlokzata. (Fortepan, 103368, Budapest Főváros Levéltára Városrendezési és Építészeti Osztályának fényképei, 1960 k.)

Ezzel szemben az északkeletre néző 4–6. (8. ábra), 12. és 16. szám alatti lakóházak élénk sárga színt kaptak, és fogatolt elrendezésűek, hogy a legtöbb lakásnak legyen délnyugatra, a kertre néző lakószobája. A 12-es számú épület vegyes kialakítású: részben függőfolyosós, részben fogatolt, illetve abból a szempontból is más, hogy (részben) szabadonálló – emiatt ez lett a lakókörzet központja, ennek földszintjén kaptak helyet a környéket kiszolgáló kis üzletek.²¹ Különleges pozícióját adta ennek az épületnek, hogy kompozíciójával kellett kezelnie a szomszédos szabadonálló, neoromán stílusú evangélikus templomegyüttes (1926–1928, Schulek János) jóval alacsonyabb beépítését –, amely építészeti kihívás végül is a bütühomlokzatra elhelyezett megnyitásokon kívül más relációt nem eredményezett (9–10. ábra).

A foghíjak egyidejű, egy tervezői közösség által készített beépítésének köszönhetően a jól átgondolt lakóépületek ma is természetesen illeszkednek az 1920-as, 1930-as évek házaik közé, időtállóságuk több évtized elteltével sem kérdőjeleződik meg.

²¹ Kiss 1957.

Szintén a környezethez való alkalmazkodás az egyik legfőbb jellemzője a Jósfaőn felépített barlangkutató állomásnak, mely ugyancsak a Műegyetem tanszékeinek összefogásával valósult meg, de ez már átvezet bennünket az 1950-es évek második felének időszakába.

9. ábra. A Bocskai út 12. szám alatti lakóház főhomlokzata. (Székely Márton felvétele, 2022)

10. ábra. A Bocskai út 12. szám alatti épület homlokzatai. (Székely Márton felvétele, 2022)

TANSZÉKI TERVEZÉSI MUNKÁK AZ 1950-ES ÉVEK MÁSODIK FELÉBŐL

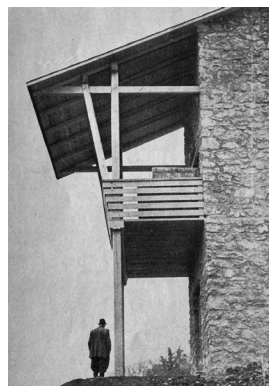
Jóllehet a tervezést oktató tanárok egyetemen kívüli munkavállalásának fontossága az 1950-es évek elején a szocreállal összefüggésben vetődött fel igazán, a stílusdiktátum eltörlése után is hasonló jelentőséget tulajdonítottak az elméletet kiegészítő gyakorlatszerzésnek. Az 1950-es évek második felében szintén akadt néhány nagyobb szabású tervpályázat, illetve megbízás, amellyel az építészkar tanszékei foglalkozhattak. A továbbiakban ezek közül mutatunk be három, amelyekről a korabeli szakajtó is beszámolt, és amelyek a természeti környezethez finoman illeszkedőtől kezdve a szándékosan a kontrasztra építő felfogásig ívelnek.

Barlangkutató állomás Jósvafőn, Reischl Antal, a Műegyetem tanszékeinek közös összefogásában, 1956–1958

A helyi anyagok felhasználásával, kőből és fából megvalósított épületet az 1955-ben felfedezett cseppkőbarlang feltárása hívta életre.²² A tervezők a teraszos, nyeregtetővel fedett kutatóállomást hossz tengelyével merőlegesen állították a lejtős terepre. Az épületnek az út felől, szintben megközelíthető részén gondnoki lakást, vizesblokkot és nappalit alakítottak ki, a kutatásokat szolgáló laboratórium az alsó szinten található, míg a padlás turistaszállásként funkcionál (11. ábra).

Az épületet később újabb elemmel bővítették, tiszteletben tartva a meglévő architektúrát. Az épületegyüttes ma is kutatóállomásként és turistaszállásként működik Papp Ferenc Kutatóház néven.

Sokkal számottevőbb átalakítások, bővítések érték az elmúlt évtizedekben a dunajvárosi fürdőtelepet, melynek tervezésére 1954-ben a II. sz. Középpülettervezési Tanszéket kérte fel a szőlővárosi Tanács.

11. ábra. Barlangkutató állomás Jósvafőn, Reischl Antal és kollégái, 1956–1958.
(Barlangkutató állomás Jósvafőn 1958. 31)

²² Barlangkutató állomás Jósvafőn, 1958.

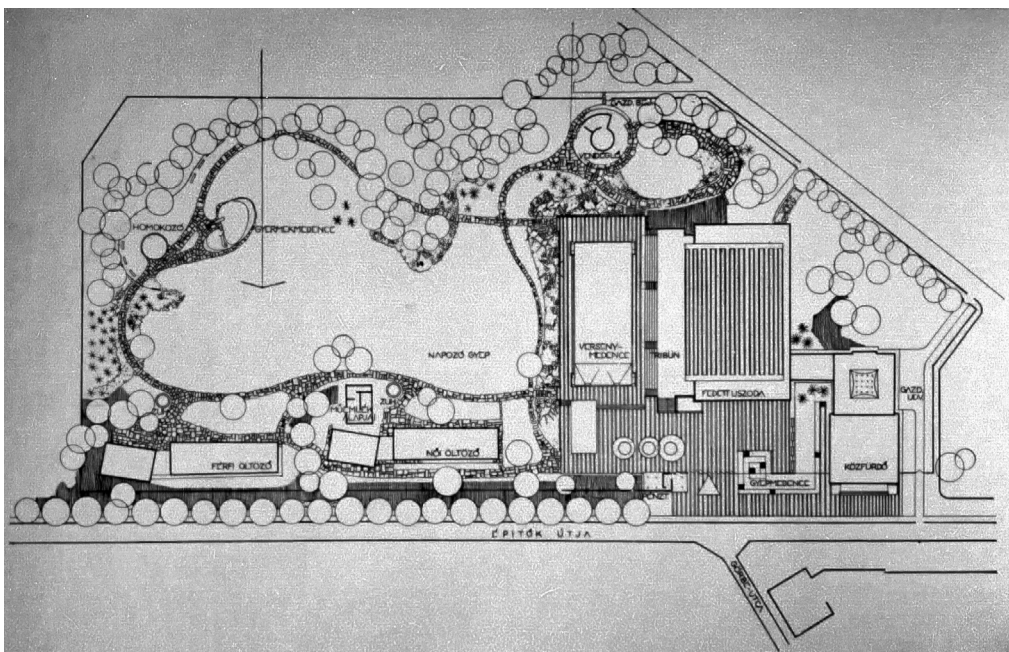

A Sztálinvárosi Fürdőtelep, II. sz. Középülettervezési Tanszék, 1954–1960

Tervezők: Weichinger Károly, Rimner János, Bonta János, Jurcsik Károly, Komondy Zoltán, Krizka György, Virág Csaba; statikus tervező: Mentés Endre

A tervezők négy lehetséges helyszínt térképeztek fel, mielőtt a választás az Építők útja által határolt, a Vasmű és a város közötti fás-parkos területre esett. A helyszínrajzon látható, hogy a kötetlenül elhelyezett épületek egy nagyterületű napozó gyepet vesznek körbe: öltözők, versenymedence, fedett uszoda, közfürdő, étterem és gyerekmedence képezte a program részét (12. ábra). 1960-ra a vasbetonlemezzel fedett, oszlopokkal alátámasztott bejárati épület, a versenymedence, a játékos formájú és a nagyobb forgalomtól elválasztott gyerekmedence, valamint a téglaburkolatos, felülvilágítós, hullámlemezzel borított öltözők készültek el. Téglahasználat jellemezte volna a közfürdő és a fedett uszoda épületeit is.²³ Utóbbi végül csak 1977-ben valósult meg, Pécsi Imre tervei szerint, de a Weichinger Károlyék által kijelölt területen, közvetlenül csatlakozva a szabadteri medencéhez.²⁴

Míg a vidéki városi helyszínen a Weichinger-tanszék természetes burkolóanyagokat – mezőtúri téglát és harasztú mészkövet – is előszeretettel alkalmazott, addig Budapest belvárosában, a műemléki értéket képviselő Vigadó bővítésére kiírt tervpályázaton határozottan korszerű anyaghasználattal élt.

12. ábra. A Sztálinvárosi Fürdőtelep helyszínrajza, II. sz. Középülettervezési Tanszék, 1954–1960. (Komondy 1960. 46)

²³ Komondy 1960.

²⁴ Dunaújvárosi fedett uszoda, 1978.

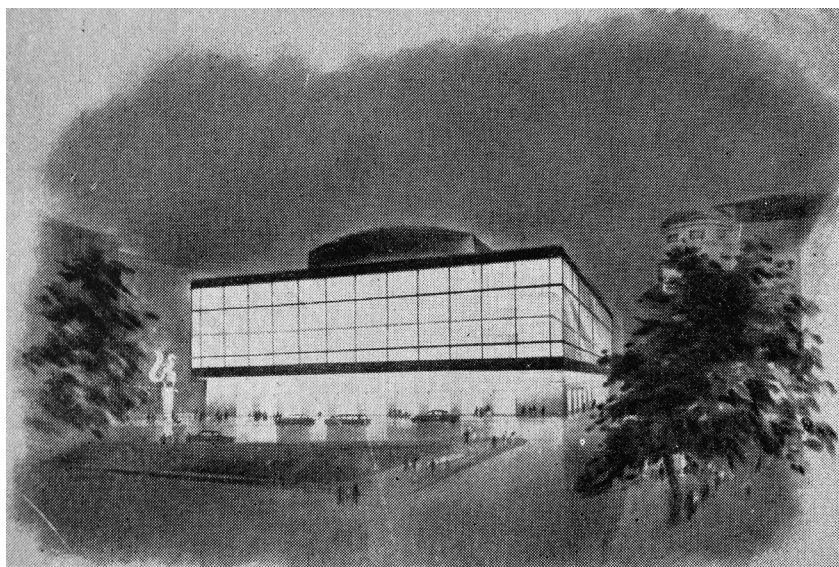
A Pesti Vigadó tervpályázata, I., III. díjas és megvételt kapott tervek, II. sz. Középülettervezési Tanszék, 1957

Tervezők: Weichinger Károly, Jurcsik Károly, Virág Csaba, Bonta János (I. díj); Weichinger Károly, Virág Csaba, Jurcsik Károly (III. díj); Rimner János, Krizka György, Komondy Zoltán (megvétel)

A korszerű formálás és anyaghasználat 1957-ben már magától értetődő volt a pályázók számára, és ezt a zsűri részéről, a bírálati irányelvekben ugyancsak megfogalmazták: „Architektonikus, városképi és homlokzati kialakítás tekintetében azok a megoldások a legjobbak, ahol a pályázók korszerű formákkal keresik a műemlékkel való harmonikus kapcsolatot. [...] Kívánatos, hogy mind a külsőben, mind a belsőben a műemléki és az új rész – akár kontraszton, akár más elven alapulva – harmonikus kompozíciós egységet alkosson.”²⁵

A II. sz. Középülettervezési Tanszék munkatársaiból álló tervező csapatok mindegyike az említett kontrasztra épített: a hangversenytermet, kamaratermet és egyéb helyiségeket magába foglaló, a Vörösmarty térre néző új rész a kortárs, késő modern építészeti nyelven szól, és ezzel az ellentéttel igyekszik kiemelni a műemléki épület értékeit, gazdagságát (13. ábra). Ezzel a fajta alkalmazkodással azonban a nagyközönség nem értett egyet maradéktalanul, ami egy több fórumon zajló vitához vezetett.²⁶

A pályázat az oktatói karon belül is ellenérzéseket váltott ki, de leginkább amiatt, hogy a korábbi nagy versenyekhez hasonlóan végül ennek sem lett látható eredménye: Weichinger Károlyék elsődíjas terve nem került kivitelre. Az építészeti oktatók szakmai gyakorlatszerzési

13. ábra. A Pesti Vigadó bővítésének pályaterve, II. sz. Középülettervezési Tanszék, 1957.
(Borosnyai 1958. 92)

²⁵ Borosnyai 1958. 86.

²⁶ Simon 2000.

lehetőségei Major Máté értékelése szerint 1960-ra a mélypontra zuhantak, egyrészt az előbb említett okból, másrészt, hogy a K.K. munkák után járó munkadíjak jelképes összegűvé váltak az újabb szabályozások következtében.²⁷ Weichinger Károly is összességében csalódásként érte meg a fióknak készített pályázati munkákat, visszaemlékezéséből legalábbis ez a megállapítás vonható le. Mikor bekerült a Műegyetem oktatói karába, abban bízott, hogy végre jelentős munkákban vehet majd részt. A tanszéki kollégákkal készített pályázatokat ugyan maga is eredményesnek értékelte, de hozzátette, hogy „*sajnos, mindezekből egyik sem épült fel, pedig tervező alkat révén sóvárogva vágytam arra, hogy látható épületsorokat hagyjak magam után. Egy alkalommal a legilletékesebb vezetőhöz fordultam tervező megbízatás érdekében. Még ma is fülemben cseng válasza: »Őn csak tanítson úgy, ahogy eddig, az nekünk többet ér, mintha tervezne, ami különben is bér-feszültséget okozna a tervező vállalatokba tömörült kollégákkal szemben.« Nagyon szomorú szívvel vettem tudomásul kilátástalan helyzetemet.*”²⁸

A tanszéki munkaközösségek papíron maradt tervei ugyanakkor – építészeti minőségüket tekintve – teljesen beleillettek a korszak állami tervezővállalatokban készített munkái közé, illetve komplex programjuknak köszönhetően lehetőséget adtak a szakma széles körű gyakorlására és a tanszékek közötti intenzívebb szakmai párbeszédre.

FELMÉRÉSI, VÁROSTERVEZÉSI, SZAKÉRTŐI TANSZÉKI MUNKÁK AZ 1950-ES ÉVEKBŐL

Az eddigiekben a Lakó- és a két Középülettervezési Tanszék tervezési feladataival foglalkoztunk, ugyanis ezek a tanszékek tudták a leglátványosabb eredményeket felmutatni az oktatáson és tudományos tevékenységen kívüli munkák terén,²⁹ de a *Magyar Építőművészet* a Városépítési Tanszék, illetve az Építészettörténeti Tanszékek vállalásairól is rendszeresen beszámolt. A Perényi Imre által vezetett Várostanaszék készített például tanulmánytervet a Sztálin (Árpád) híd pesti hídfőjének és rendezésének kialakítására.³⁰ 1953 nyarán a tanszék irányításával hét magyar város központjának felmérését végezték el az Építészettörténeti Tanszékek oktatóival közösen³¹, egy évvel később pedig részt vettek a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából a falusi települések tervezési irányelveinek kidolgozásához szükséges előkészítő munkákban.³²

Az Építészettörténeti Tanszékek 1952–1953 körül leginkább a szocialista realista stílusdiktátumhoz kapcsolódó feladatokkal foglalkoztak, így a 19. század eleji, dabasi és gyóni köznemesi kúriák és középületek (14. ábra),³³ illetve szintén a klasszicizmus időszakából származó esztergomi Szent Anna-templom felmérésével.³⁴ A magyarországi klasszicista építészet a szocreál megteremtése miatt került a figyelem középpontjába, ugyanis felhasználhatónak, megfelelő kiindulási alapnak tekintették az 1951-es nagy építészeti vita óta. A szakfolyóiratban publikált felmérési rajzok a műemléki értékek dokumentálásán túl a „haladónak” nevezett hagyományaink minél

²⁷ Major 1960.

²⁸ Weichinger 1994.

²⁹ BME OMIKK Levéltár, Építészeti tanácsülési jegyzőkönyvek, 1955. július

³⁰ Preisich 1954.

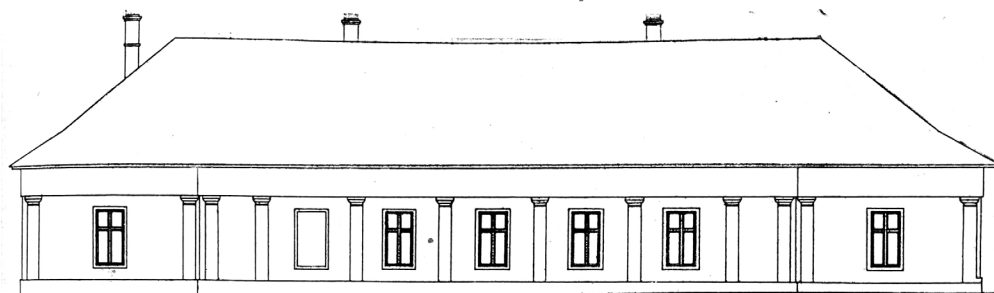
³¹ Pogány–Tompos 1954.

³² Perényi 1954.

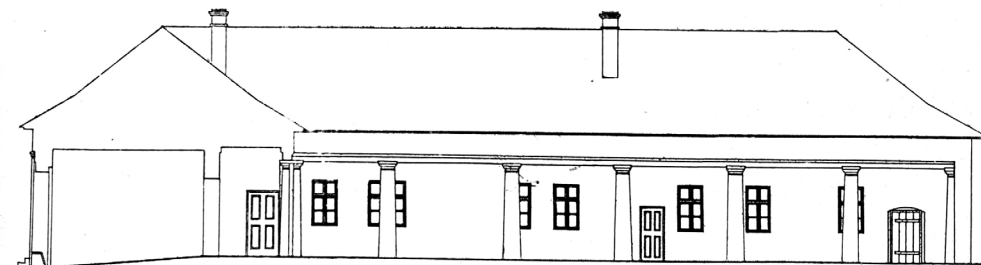
³³ Kathy–Szentkirályi 1952.

³⁴ Kardos 1952.

Dabas, kaszinó.
с. Дабаш, казино.
Casino à Dabas.

Dabas, kaszinó.
с. Дабаш, казино.
Casino à Dabas.

14. ábra. Dabasi kúriák felmérési rajzai, 1952.

(Kathy–Szentkirályi 1952. 249. / BME Építészettörténeti és Műemléki Tanszék Rajz- és Tervtára)

szélesebb körű megismertetését szolgálták. Ráadásul nemcsak a tervező építészek munkáját segítették, hanem az oktatásban is hasznosultak: az épületfelmérés volt az a terület, amelybe a hallgatókat is be lehetett vonni, míg a tanszéki tervezési munkákban leginkább az oktatók vettek csak részt.³⁵ A dabasi és gyóni kúriákat Kathy Imre és Szentkirályi Zoltán vezetésével az építőművész tagozatosok mérték fel, az esztergomi templomot III. és IV. éves építészhallgatók, míg 1952 nyarán a veszprémi várbeli épületek megrajzolását elsőévesek feladatául adták ki.³⁶

Ezek a felmérési feladatok elsősorban a szocreal miatt kerültek előtérbe az 1950-es évek első felében, azonban mind a mai napig nagy jelentőséget tulajdonítanak nekik az oktatásban, hiszen nagyon jól használhatók az arányérzés és rajzkészség fejlesztésére is. A vizsgált korszakban a felmérések egy részét nyári gyakorlat formájában végezték el a hallgatók, de ez csak egy kb. tíz fős társaság elfoglaltságát jelentette.³⁷ A többiek más jellegű munkafolyamatokba nyerhettek tekintést termelési gyakorlat címszó alatt.

³⁵ Csorba 2019.

³⁶ Révhelyi 1953.

³⁷ BME OMIKK Levéltár, Dékáni Hivatal iratai, 1951–1952.

A HALLGATÓK SZAKMAI TAPASZTALATSZERZÉSI LEHETŐSÉGEI A KORSZAKBAN

A következőben azt foglaljuk össze röviden, hogy a hallgatók hogyan tudták kiegészíteni az építészképzésen évről évre elsajátított elméleti tudást a gyakorlati ismeretekkel. Ezt a célt mindenekelőtt a fent említett nyári termelési gyakorlatok szolgálták, melyek az 1950-es évek legelejétől kötelezőek voltak az építészkaron.

Az első öt éves tervben előírányozott nagyarányú iparfejlesztéssel összefüggésben a szakmai gyakorlat az esetek túlnyomó többségében nagy ipari építkezések megtekintését jelentette az építészhallgatóság számára. A munkafolyamatokat 10–15 fős csoportokban, egy-egy tanársegéd instruktor kíséretében figyelték meg többek között Inotán, Gyöngyösön, Dunaujvárosban. A látottakról feljegyzéseket készítettek, ötletnapokon vettek részt, majd a gyakorlat zárásaként tanulmányt készítettek egy előre megadott témáról.³⁸ Az 1950-es évek kötelező szakmai gyakorlata tehát egészen mást takart, mint napjainkban: tervezőirodai tapasztalatszerzésre nem adott lehetőséget, ellenben az építőanyagokkal, kivitelezési fázisokkal való közvetlen ismerkedés így is hasznosult, mind a kivitelezés, mind a tervezés irányába induló építészek pályakezdő éveiben.

A hallgatók tervezési tapasztalatainak bővítésére azonban a korszakban is nyílt mód, csak nem szervezeten, a kötelező gyakorlat keretében, hanem egyéni úton. Indulhattak például tervpályázatokon, hiszen több alkalommal hirdettek pályázatot kimondottan a műegyetemi építészképzésben részt vevők számára. Ezek a felhívások a *Jövő Mérnökében* jelentek meg, de az 1955-ös bővíthető családház pályázat eredményéről, rajzokkal illusztrált írásában a *Magyar Építőművészet* számolt be.³⁹

A tervpályázati részvétel már közelebb tudta hozni a hallgatókat a tervezőirodák világához, különösen, ha csoportban dolgozták ki benyújtott pályamunkáikat, de a valódi irodai gyakorlat-szerzés sem volt elérhetetlen az 1950-es években. Külön munkavállalási engedéllyel ugyanis dolgozhattak a nagy állami tervező- vagy kivitelezővállalatok valamelyikében, mindaddig, amíg az irodai elfoglaltság nem ütközött az egyetemi előadásokkal és gyakorlatokkal, és amíg a rajzoló-tervezői munkavégzés nem ment a tanulmányok rovására.⁴⁰ Janesch Rudolf például így emlékezett a tanulmányokat kiegészítő irodai feladataira: „51-ben én a Műegyetem Építész-mérnöki karán a negyedik évfolyamot végeztem és a diplomatervemem dolgoztam. Abban az időben lehetőség volt arra, hogy az a negyedéves, aki leteszi előre az utolsó félév vizsgáit, félállást vállalhasson. [...] Lux László akkor az Iparterv igazgatója volt, és az egyetemen ipari építészettel adott le. Lux pocskúl rajzolt, s mivel én jól rajzoltam, engem kért fel arra, hogy az előadásainak előre megkapott anyagát felrajzoljam. S ennek a kapcsolatnak köszönhettem, hogy meghívott dolgozni az Ipartervbe. [...] Az Ipartervben készítettem a [berentei] szénosztályozó ügynevezett eszmei tervét, ami a három fázisú tervezés első fázisa, vázlattevé tulajdonképpen, és azt nem szocreálban terveztem. Ezeknek a nagy létesítményeknek a tervei építésügyi minisztériumi zsűri elé kerültek. Meg is történt ez a minisztériumi zsűri, ahol a főépületet jegyzőkönyvi dicsérlettel elfogadták, és a szocreálban tervezett többi kiszolgáló épületet visszadobták, azzal, hogy terveztessek át a főépület stílusában. Ott már úgy látszik, szintén tudtak arról, hogy ez nem a boldogító. Nahát, ezt a kollégák nehezen viselték el.”⁴¹

Látható, hogy a tervezővállalati munka adott esetben nemcsak rajzoló feladatot tudott nyújtani a fiatalok számára, hanem már tervezéssel is foglalkozhattak, sőt alkalmat teremthetett arra is, hogy a szocreállal más nézőpontból, a tervező építészek szemszögéből találkozzanak.

³⁸ Uo.

³⁹ Abai 1955.

⁴⁰ BME OMIKK Levéltár, Dékáni Hivatal iratai, 1951–1952.

⁴¹ Janesch Rudolfal készített interjú, Eörsi László, 1999, Oral History Archívum, 704.

ÖSSZEFOGLALÁS

A tanulmány témájául választott építészeti tanszéki tervezési munkák mindössze egyetlen évtizeddel, az 1950-es évekkel foglalkoznak, ráadásul a magyar építészetoktatás történetének is csak egy szűk területével: az elmélet és gyakorlat minél szorosabb összefonódásának lehetőségeivel. Mindezek ellenére vizsgálatuk számos adalékkal tud hozzájárulni az időszak hazai építészetéről kialakult képéhez, hiszen a tanszéki munkák is jelentős lenyomatai a korszak építészeti tendenciáinak.

Megismerésükön keresztül feltárulnak a szocialista realista stílusdiktátumnak való megfelelés kezdeti nehézségei, és láthattuk azt is, hogy még az építészeten belül is mennyire különböző megoldásokat adtak az egyes tervezési tanszékek a szocreál útkeresésre. Megfigyelhettük a stílusdiktátum 1954–1955 körüli oldódását, amikor a Kiss-tanszék visszafogottan modern tervei már a megvalósulásig is eljuthattak. Az 1957-es Vigadó-pályázat pedig ismét a modern építészeti eszköztárat vonlatta fel, egy különleges, belvárosi szituációban – a régi és új kontrasztjára építve.

A magánirodák felszámolását követően, az 1950-es években ugyan viszonylag kevés tervezési munkában vehettek részt az oktatók, viszont jelentőségükkel mindenki egyetértett. A gyakorlati tapasztalatszerzés segítette a tervezést oktató tanárok munkáját, és mivel tanszéki és társtanszéki közösségekben dolgoztak a legtöbb feladaton, így a tanszékek közötti együttműködésnek is záloga lehetett. A tanszéki tervek, kivitelezés alatt álló munkák megismerésén keresztül a hallgatóság is közelebb tudott kerülni az élő gyakorlathoz, emellett persze voltak más lehetőségeik is az elméleti tudás kiegészítésére nyári gyakorlat, tervezőirodai munkavállalás, illetve tervpályázati részvétel formájában.

A kutatás folytatásaként egyfelől érdemes lenne összevetni egy-egy tanszéki munkaközösség 1950-es évekbeli terveit az adott tanszéken ugyanekkor készített hallgatói tervezési feladatokkal, hogy megnézzük, megjelent-e – és ha igen, milyen mértékben – a tanszékre jellemző építészeti felfogás a hallgatói terveken. Másfelől vizsgálandó lenne a tanszéki munkavállalás későbbi története az állami tervezőintézetek 1989-ig kitaró világában – melynek kezdete az itt ismertetett évtized –, illetve a rendszerváltást követő években, hiszen az elmélet és az élő gyakorlat kapcsolatának megteremtése mindegyik korszakban lényeges kérdése volt az építészképzésnek az oktatók és hallgatók szempontjából egyaránt, és melyre – érthető okokból – más-más válaszok születtek.

IRODALOMJEGYZÉK

- [n. n.] 1954. évi Kossuth-díjasaink. *Magyar Építőművészet* 3 (1954) 3. 61.
- [n. n.] Az Építőipari Műszaki Egyetem tervpályázata – A bírálóbizottság zárójelentése. *Magyar Építőművészet* 3 (1954) 1–2. 17–34.
- [n. n.] Barlangkutató állomás Jósuváon. *Magyar Építőművészet* 7 (1958) 1–3. 31.
- [n. n.] BME OMIKK Levéltár, Dékáni Hivatal iratai, 1951–1956.
- [n. n.] BME OMIKK Levéltár, Építészeti tanácsulési jegyzőkönyvek, 1950–1955.
- [n. n.] Dunaújvárosi fedett uszoda. *Magyar Építőipar* 27 (1978) 1–2. 55.
- [n. n.] *Jövő Mérnöke* 3 (1955) 13. 2; 4 (1956) 4. 3; 4 (1956) 11. 1 – hallgatói tervpályázati hirdetések
- [n. n.] Magyar Építőművészek Szövetsége hírei. *Magyar Építőművészet* 2 (1953) 7–8. 258.
- [n. n.] *Vita építészetünk helyzetéről. A Központi Előadói Iroda Kulturpolitikai Munkaközössége ülésének rövidített jegyzőkönyve.* Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége Agitációs és Propaganda Osztály, Budapest 1951.

- Abai 1955 Abai György: A fővárosi sajtóház akcióról. *Magyar Építőművészet* 4 (1955) 9–10. 282–291; *Magyar Építőművészet* 4 (1955) 11–12. 341.
- Alapi 1914 Alapi Gyula: A Komáromi Kultúrház. *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* 8 (1914) 1. 2.
- Borosnyai 1958 Borosnyai Pál: A Pesti Vigadó tervpályázata – A modern hangversenyterem-megoldások tükrében. *Magyar Építőművészet* 7 (1958) 1–3. 85–101.
- Csorba 2019 Csorba Emánuel visszaemlékezése. Karácsony Rita interjúja az építésszel, 2019.
- Gádosros 1952 Gádosros Lajos: Néhány szó a csepeli pályázatról... *Magyar Építőművészet* 1 (1952) 4. 14–19.
- Gádosros 1953 Gádosros Lajos: A Moszkvai Metró. *Magyar Építőművészet* 2 (1953) 3–4. 71–82.
- Istvánfi 2015 Istvánfi Gyula: Adatok a magyar építészképzés műegyetemi történetéhez 1945–1990. Rendszerváltozástól rendszerváltozásig. *Építés – Építészettudomány* 43 (2015) 1–2. 1–54.
- Janáky 1953 Janáky István: A földalatti vasút Sztálin-téri állomásának tervpályázata. *Magyar Építőművészet* 2 (1953) 3–4. 91–96.
- Karácsony 2020 Karácsony Rita: *Hűltl Dezső (1870–1945)*. Holnap Kiadó, Budapest 2020.
- Kardos 1952 Kardos György, dr.: Műemlékeink vizsgálata, II. Az esztergomi Szent Anna-templom. *Magyar Építőművészet* 1 (1952) 4. 77–80.
- Károlyi 1953 Károlyi Antal: A földalatti vasút Baross téri állomásának tervpályázata. *Magyar Építőművészet* 2 (1953) 3–4. 97–102.
- Kathy–Szentkirályi 1952 Kathy Imre – Szentkirályi Zoltán: A XIX. század elejének köznemesi építkezései. *Magyar Építőművészet* 1 (1952) 5–6. 248–252.
- Kiss 1957 Kiss Tibor, dr.: A Bocskai úti foghíjak beépítése (1954–56). *Magyar Építőművészet* 6 (1957) 3–4. 68–80.
- Komondy 1960 Komondy Zoltán: A Sztálinvárosi fürdőtelep. *Magyar Építőművészet* 9 (1960) 4. 45–54.
- Major 1952 Major Máté (szerk.): *Magyar Építőművészek I. Országos Kongresszusa 1951*. Budapest 1952.
- Major 1960 Major Máté: Krónika – A szerkesztő megjegyzései. *Magyar Építőművészet* 9 (1960) 2. 50–51.
- Perényi 1954 Perényi Imre: Fektessük tudományos alapra a falutervezést. *Magyar Építőművészet* 3 (1954) 7–9. 250.
- Pogány–Tompos 1954 Pogány Frigyes – Tompos Erzsébet: Eger történeti városmagja. *Magyar Építőművészet* 3 (1954) 3. 74.
- Prakfalvi 2010 Prakfalvi Endre (szerk.): *Kotsis Iván: Életrajzom*. HAP Galéria – Magyar Építészeti Múzeum, Budapest 2010.
- Preisich 1954 Preisich Gábor: Építőművészeti tanácskozás Budapest általános városrendezési tervéről. *Magyar Építőművészet* 3 (1954) 1–2. 8.
- Révhelyi 1953 Révhelyi Elemér: Műemlékeink vizsgálata V. A veszprémi vár épületei. *Magyar Építőművészet* 2 (1953) 1–2. 51–55.
- Simon 2000 Simon Mariann: „Környezetébe jól illeszkedik” – Elmélet és gyakorlat 1957–1963. *Architectura Hungariae* 2 (2000) 3.
- Weichinger 1994 Weichinger Károly: Egy építész számvetése. In: Hadik András – Hajdú Virág – Prakfalvi Endre – Ritoók Pál: *Weichinger Károly – Rimanóczy Gyula*. OMvH Magyar Építészeti Múzeuma, Budapest 1994. 82.

RÖVIDÍTÉSEK

BME OMIKK – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár

The Relationship Between Theory and Practice

Design Works of the Faculty of Architecture at the Budapest Technical University in the 1950s

SUMMARY

The article examines the relationship between theory and practice through the history of architecture education, considering the possibilities of the 1950s from the perspective of teachers and students. This period may be the subject of separate research for two reasons. On the one hand, at the turn of the 1940s and 1950s, private offices were replaced by large state owned design institutes, and so professors could no longer pursue independent design activities in addition to education, although not long ago the two were even more physically intertwined as they could operate their offices within the university departments. The other that may have attracted interest in the early 1950s is the emergence of the socialist realist style dictatorship, to which education also had to adapt. The importance of practical experience for design instructors was recognized from all directions, so a solution was soon found: as a working community of design departments in the faculty of architecture they were invited to apply for large-scale design competitions or they were contacted directly. The study lists the departmental works published in the journal *Magyar Építőművészet* recently and presents the current architectural tendencies through them, which also had a clear effect on the education at the Technical University. In the following topic we deal with the possibilities of the students, since in the education system of architecture, in addition to the acquisition of theoretical knowledge, the widest possible expansion of practical knowledge has been of great importance – both in the past and today. Students could also take part in certain departmental tasks, or in design competitions, working with a special permit, and all of them were obliged to participate in the summer practical construction camps from 1951 onwards. With the help of personal recalls, we also look at how satisfied the teachers and students were with their tasks outside the university – so the archival and literature sources are supplemented with personal points of view.

KEYWORDS

education of architecture, professional practice experience, works of professors and students, Műegyetem (Budapest University of Technology)

Open Access nyilatkozat: A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

